

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री टंकबहादुर मोक्तान
फैसला

०७०-CR-००८७

मुद्दा:- किर्ते जालसाजी ।

सर्लाही जिल्ला धनगढा गा.वि.स.वडा नं.२ स्थित रामजानकी मठका महन्थ
स्व.जयराम राय यादव भन्ने जयराम दास बैरागीको गुरु भाई लछु दास
बैरागी-----१

पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

रौतहट जिल्ला मुडवलवा गा.वि.स.वडा नं. ३ बस्ने छठिया देवी-----१
ऐ.ऐ.बस्ने विगुराय यादव-----१

प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने:-

माननीय न्यायाधीश श्री बाबुराजा कार्की
रौतहट जिल्ला अदालत

फैसला मिति:-

२०६७।०३।१७

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:-

माननीय न्यायाधीश श्री बमकुमार श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री सत्यमोहन जोशी थारु
पुनरावेदन अदालत हेटौँडा

फैसला मिति:-

२०६८।१०।२३

तत्कालीन पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६८।१०।२३ को फैसला उपर मुद्दा दोहोन्याई पाउँ भनी वादीको तर्फबाट परेको निवेदनमा साविक न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१) को खण्ड (क) हाल न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा १२(१) को खण्ड (क) अनुसार मुद्दा दोहोन्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भई पुनरावेदनको रोहमा दायर भई यसै अदालतको क्षेत्राधिकारभित्र रही निर्णायार्थ यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छः

१. मूल पुरुष जिल्ला सर्लाही, गा.वि.स. धनगढा वडा नं. २ बस्ने गेना राय यादव र निजको एक मात्र छोरा जयराम राय यादव भन्ने जयराम दास वैरागी हुन्। गेना रायका लोग्ने स्वास्नी आफ्नो कालगतीले धेरै वर्ष अगाडि नै स्वर्गवास भइसक्नु भएकोमा जयरामको विवाह नै नभएकोले निजले आफ्नो गृहस्थी जीवन त्यागी २०२५ सालमा नै आफ्नो नाम दर्ताको जिल्ला सर्लाही, गा.वि.स. धनगढा, वडा नं. १ क कि नं. ३८७ को ०-३-२ ऐ. ऐ. कि.नं. ३८८ को ०-०-३, ऐ. ऐ. कि.नं. ३८४ को ०-१-१२ तथा ऐ.ऐ. कि.नं. ३८५ को ०-१-९ जग्गा समेत धनगढा रामजानकी मठमा दिई आफू पनि सोही मठमा महन्थ नारायण दास वैरागीको चेला छोरा भई गृहस्थ जिन्दगी त्यागी साधुसन्त महन्थ भई धनगढा रामजानकी मठमा नै उक्त जग्गा सहित आफ्नो जीवनयापन गर्दै आइरहेकोमा निज जयराम राय यादव भन्ने जयराम दास वैरागी मिति २०६०/१०/११ गतेका दिन आफ्ना कालगतीले स्वर्गवास भएपछि निज जयराम दासको काजक्रिया श्राद्ध समेत सन्त महन्थको नियमानुसार म वादी लछुमन दास वैरागी निज जयराम दास वैरागीको गुरु भाईको हैसियतले गरेको हुँ। सो काजश्राद्धको अवस्थाको फोटो यसै साथ छ। श्री रमजानकी मठ, धनगढाको हक भई एकलौटी रूपमा म महन्थ लछुमन दासले महन्थको हैसियतले भोग गरी आएको जग्गामा बेइमानी चिताई प्रतिवादीहरुले आपसमा राय सल्लाह मिलेमतो गरी प्रतिवादी मध्येका विगु राय यादवले वादी तथा विपक्षी छठियादेवी प्रतिवादी भई रौतहट जिल्ला अदालतमा दे.नं. १६१३ को अंश दर्ता मुद्दा दर्ता गरी सो मुद्दामा मोती राय यादवको छोरा जयराम यादव भनी झुठ्ठा नाता देखाई मिति २०६५/२/२४ गते दे.नं. १६१३ को अंश दर्ता मुद्दा दायर गरी मिति २०६५/२/२७ गते म्याद बुझ्न लगाई मिति २०६५/२/२८ मा प्रतिउत्तर दर्ता गराई मिति २०६५/२/३० मा जयराम राय भन्ने जयराम दास वैरागीको नाम दर्ताको प्रकरण १ मा उल्लेखित जग्गा प्रतिवादी विगु रायले आफ्नो अंशमा लिई दिई मुद्दा मिलापत्र गरेकोमा सो मिलापत्र बमोजिमको जग्गा दा.खा. गरी पाउन सर्लाही मालपोत कार्यालयमा निवेदन दिँदा सर्लाही मालपोत कार्यालयले गा.वि.स. धनगढासँग सोधपुछ गर्दा सबै कुरा यथार्थमा पत्ता लगाउन रौतहट जिल्ला अदालतमा आई

पत्ता लगाई उक्त मिलापत्रको नक्कल मिति २०६५/१०/५ का दिन सारी सराई लिँदा जानकारी हुन आएको हो। प्रतिवादीहरुले कीर्ते जालसाजी व्यवहारबाट श्री रामजानकी मठ धनगढाको महन्थ म लछु दास बैरागीको हकभोगमा रहेको जग्गालाई झुठ्ठा नाता देखाई आफ्नो नाउँमा लिई दिई सिति २०६५/२/३० गतेका दिन मिलापत्र गरे गराएकोले उक्त मिलापत्रलाई कीर्ते जालसाजी घोषित गरी विपक्षीहरुलाई कीर्ते कागजको १० र ७ नं. बमोजिम सजाय समेत गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको फिरादपत्र।

२. विपक्षी उक्त मठको कुनै कारिन्दा, संरक्षक नभई निज जयराम राय यादवको कुनै गुरु भाई नरहेको तथा विपक्षीको झूठा एवम् कानूनी त्रुटिपूर्ण फिराद खारेज गरी वादीबाट फुर्सद गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिउत्तरपत्र।
३. वादीका साक्षी नेमिनन्द राय यादव र प्रतिवादीहरुका साक्षी धनपत राय यादव समेतले गरेको बकपत्र शुरु मिसिल सामेल रहेको।
४. बादीले मिलापत्र गरी जालसाजी गरेको भन्ने फिराद दावी भएकोमा मिलापत्र बदर मुद्दा नै हदम्याद र हकदैयाको अभावमा फिराद दावी खारेज हुने गरी फैसला भएको देखिँदा सोही मिलापत्र प्रतिवादीहरुले जालसाजी गरे भन्ने फिराद दावी पुग्न सक्दैन भन्ने शुरु रौतहट जिल्ला अदालतको मिति २०६७/३/१७ को फैसला।
५. शुरु फैसलामा चित्त बुझेन। प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरुले दे.न. १६१३ को अंश दर्ता मुद्दामा गरे गराएको मिलापत्र सद्दे शुद्ध व्यवहारबाट गराएको वा कीर्ते जालसाजी व्यवहारबाट गराएको हो भन्ने सम्बन्धमा निर्णय भएपछि मात्र मिलापत्र बदर मुद्दाको निर्णय एकातर्फ हुनु पर्नेमा सो नगरी आफ्नो नातामा नै नभएको व्यक्तिलाई नातामा देखाई निजको अंशहकको जग्गा लिईदिई मिलापत्र गरेकोले सो मिलापत्रलाई कीर्ते जालसाजी ठहर गर्नुपर्नेमा सो नगरी भएको शुरु फैसला बदर गरी फिराद दावी बमोजिम इन्साफ पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत हेटौडामा वादीको तर्फबाट दायर भएको पुनरावेदन-पत्र
६. यसै लगाउको ०६७-DP-०८८३ को मिलापत्र बदर दर्ता बदर हक कायम दर्ता मुद्दामा प्रत्यर्थी झिकाउने आदेश भएको र प्रस्तुत मुद्दा पनि उक्त मुद्दासँग अन्तरप्रभावी भएकोले यसमा पनि लफलको लागि प्रत्यर्थी प्रतिवादीलाई झिकाई पेश गर्नु भन्ने व्यहोराको पुनरावेदन अदालत हेटौडाबाट मिति २०६८/२/२२ मा भएको आदेश।
७. यसै लगाउको ०६७-DP-०८८३ को मिलापत्र बदर दर्ता बदर हक कायम दर्ता मुद्दामा आजै लिखित प्रतिवाद पेश गरेको हुँदा सो मुद्दा र प्रस्तुत मुद्दा एकै लगाउको हुँदा सो मुद्दाको लिखित प्रतिवादमा उल्लेख भएको आधार बुँदा प्रस्तुत मुद्दामा प्रमाण लगाई पाउँ। दावीको जग्गामा

विपक्षीको हकाधिकार सृजना भएको कुनै प्रमाण नहुँदा वादी दावी नपुग्ने गरी भएको शुरु फैसला न्यायिक सिद्धान्त अनुकूल हुँदा सदर गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको पुनरावेदन अदालत हेटौडामा परेको संयुक्त लिखित प्रतिवाद।

८. दावी पुग्न नसक्ने ठहर्‍याई रौतहट जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७/३/१७ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्तैन भन्ने समेत व्यहोराको मिति २०६८।१०।२३ मा पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट भएको फैसला।

९. प्रस्तुत मुद्दाबाट प्रत्यर्थीहरूले जयराम दासलाई काका भतिजा नाता देखाएको कुरा र मठको भोगमा रहेको जग्गालाई मिलापत्रमा पारी गरेको मिलापत्र किर्ते जालसाजी हो होइन? र निजले मठको हकभोगको जग्गा खान मिलापत्र गरेको हो होइन? भन्ने प्रश्न छुट्टै रूपमा विवेचना गर्नुपर्नेमा मिलापत्र मुद्दाको फैसलालाई एकमात्र आधार बनाई पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट भएको फैसला त्रुटिपूर्ण छ। जयराम राय यादव भन्ने जयराम दास वैरागी गेना राय यादवको छोरा रहेको कुरा निजले भरेको ७ नं. फाँटवारीको रोहमा प्रष्ट रहँदा रहँदै विपक्षीहरूले मोती राय यादवका छोरा जयराम राय यादव रहेको भन्ने हुँदै नभएको काका भतिजाको नाता देखाएका छन्। मठमा आई मठको चेला बनी बसेका जयराम दासको नामको मठको भोगमा रहेको जग्गामा मठ बाहेक अन्यले दावी गर्न तथा लिई दिई मिलापत्र गर्न पाउने होइन। प्रतिवादीले न त जयराम दासको जीवनकालमा सेवा गरेका छन् न त मृत्यु उपरान्त क्रिया श्राद्ध नै गरेका हुन्। जयराम दास अंशमुद्दाको पक्ष विपक्ष नरहेकोले पक्ष विपक्ष नरहेको व्यक्तिको सम्पत्ति अंश मुद्दाको मिलापत्रमा पार्ने कुरा आउँदैन। मिति २०६५।२।२४ मा अंशमुद्दा दिने कार्य, मिति २०६५।२।२७ मा म्याद बुझ्ने, मिति २०६५।२।२८ मा प्रतिउत्तर फिर्‍याउने र मिति २०६५।२।३० मा पक्ष विपक्ष नै नरहेको व्यक्तिको सम्पत्ति पारी रौतहट जिल्ला अदालतमा मिलापत्र गर्ने कार्य जालसाजपूर्ण रहेको प्रष्ट छ। नाता सम्बन्ध नरहेकासँग नाता सम्बन्ध देखाई मठको भोगमा रहेको जग्गा जमिन बिना प्रमाण मिलापत्र गर्ने गराउने ६ दिने काम कुराबाट पनि विपक्षीहरूको जालसाजपूर्ण व्यवहार प्रष्ट देखिन्छ। अतः पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट रौतहट जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गर्ने गरी भएको फैसला कानून तथा न्यायिक सिद्धान्तको दृष्टिकोणबाट त्रुटिपूर्ण रहेकोले न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१) को खण्ड (क)(ख) बमोजिम मुद्दा दोहोर्‍याई हेरी पाउँ भन्ने बेहोराको वादी लछु दास वैरागीको तर्फबाट यस अदालतमा परेको निवेदनपत्र।

१०. यसमा यसै लगाउको ०६९-RI-०१०६ को मिलापत्र बदर दर्ता बदर हक कायम मुद्दामा आजै यसै इजलासबाट मुद्दा दोहोर्‍याई पाउने निस्सा प्रदान गरिएको र प्रस्तुत मुद्दा उक्त मुद्दासँग

अन्तरप्रभावी हुँदा लगाउको उक्त मुद्दामा दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा दिएको आधारमा प्रस्तुत मुद्दामा पनि न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)(क) बमोजिम मुद्दा दोहोर्न्याउने निस्सा प्रदान गरिएको छ भन्ने समेत बेहोराको यस अदालतबाट मिति २०७०।०३।१३ मा भएको आदेश।

११. सर्वप्रथम विपक्षी वादी लछु दास जयराम रायको गुरुभाई रहेको कुनै आधिकारिक लिखत विपक्षी वादीले गुजार्न सकेको छैन। मुलुकी ऐन, रजिष्ट्रेशनको महलको १ नं. अनुसार विक्रि गरी वा अरु कुनै किसिमले आफ्नो हक छाडी दिएको लिखत अनिवार्य रुपमा रजिष्ट्रेशन गराउनु पर्ने कानूनी व्यवस्था रहेकोमा जयराम रायले दावीको जग्गाहरु श्री राम जानकी मठलाई आफ्नो हक छाडी दिएको भन्ने कुनै लिखत वा प्रमाण विपक्षी वादीले गुजार्न सकेको अवस्था छैन। ७ नं. फाँटवारी भनेको भूमिसुधार ऐनको प्रयोजनको लागि भरिएको ७ नं. फारमले मुलुकी ऐन अन्तर्गतको अंशवण्डा, अपुताली लगायत विभिन्न महलहरुमा भएको व्यवस्थालाई प्रभावित पार्न सक्दैन। भूमिसुधारको प्रयोजनको लागि भरेको ७ नं. फाँटवारी नाता वा अंशको लागी ग्रहण हुन सक्दैन। यस दृष्टिकोणबाट ७ नं. फाँटवारीले कुनै महत्व राख्दैन। जयराम रायले आफ्नो जीवनकालमा विपक्षी वादीलाई आफ्नो गुरु भाईको रुपमा राखेको वा स्वीकार गरेको वा निज जयराम रायको शेषपछि विपक्षी वादी गुरु भाईको रुपमा रही जयराम रायको सम्पत्तिमा निज वादीको हक हुने छ भन्ने कुनै किसिमको कागजात, लिखत प्रमाण ईत्यादि नरहेको अवस्थामा मौखिक रुपमा गुरु भाई छु भनी दावी गरी नालिस दिने हकदैया विपक्षी वादीलाई रहदैन। अतः रौतहट जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट भएको फैसला मिलेकै हुँदा सदर कायम गरी पाउँ भन्ने समेत बेहोराको स्व. छठिया देवीको हकमा मुद्दा सकार गरी आफ्नो हकमा समेत विगुराय यादवको तर्फबाट यस अदालतमा परेको लिखित प्रतिवाद।

१२. यसमा प्रस्तुत मुद्दा मेलमिलापको माध्यमबाट निरुपण हुन उपयुक्त देखिएको भनी बहसको क्रममा दुवै पक्षका कानून व्यवसायीहरु सहमत हुनु भएकाले सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०७४ को नियम ७८(५) बमोजिम मेलमिलापको लागि १ महिनाको समय तोकी प्रस्तुत मुद्दा मेलमिलाप केन्द्रमा पठाई दिइएको छ भन्ने समेत बेहोराको मिति २०७५।०२।१५ मा यस अदालतबाट भएको आदेश।

ठहर खण्ड

१३. नियमबमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी यस इजलास समक्ष निर्णयार्थ पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी पाउँ निवेदन सहितको मिसिल अध्ययन गरी हेरियो। प्रत्यर्थी

प्रतिवादीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता श्री शम्भु थापा एवं विद्वान् अधिवक्ता श्री सतिष कुमार झाले विपक्षी वादी लछु दास जयराम रायको कुनै नाता सम्बन्धमा पर्ने व्यक्ति होइनन्। गुरुभाई रहेको कुनै आधिकारिक लिखत विपक्षी वादीले गुजार्न सकेको अवस्था छैन। जयराम रायको शेषपछि विपक्षी वादी गुरु भाईको रुपमा रही जयराम रायको सम्पत्तिमा निज वादीको हक हुने छ भन्ने कुनै किसिमको कागजात, लिखत प्रमाण ईत्यादि नरहेको अवस्थामा मौखिक रुपमा गुरु भाई छु भनी दावी गरी नालिस दिने हकदैया विपक्षी वादीलाई रहदैन। जयराम रायले दावीको जग्गाहरु श्री राम जानकी मठलाई आफ्नो हक छाडी दिएको भन्ने कुनै लिखत वा प्रमाण विपक्षी वादीले गुजार्न नसकेको अवस्था हो। विपक्षी वादी जयराम रायको गुरुभाई नै नरहेकोले प्रस्तुत मुद्दा दिने हकदैया विपक्षी वादीलाई छैन, तसर्थ रौतहट जिल्ला अदालतको फैसला सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट भएको फैसला मिलेकै हुँदा सदर गरी पाउँ भनी बहस गर्नुभयो।

१४. प्रतिवादीहरुले कीर्ते जालसाजी व्यवहारबाट श्री रामजानकी मठ धनगढाको महन्थ म लछु दास वैरागीको हकभोगमा रहेको जग्गालाई झुठ्ठा नाता देखाई आफ्नो नाउँमा लिई दिई मिति २०६५/२/३० मा मिलापत्र गरे गराएकोले उक्त मिलापत्रलाई कीर्ते जालसाजी घोषित गरी विपक्षीहरुलाई कीर्ते कागजको १० र ७ नं. बमोजिम सजाय समेत गरी पाउँ भन्ने समेत बेहोराको फिराद दाबी रहेछ। वादीले मिलापत्र गरी जालसाजी गरेको भन्ने फिराद दावी भएकोमा मिलापत्र बदर मुद्दा नै हदम्याद र हकदैयाको अभावमा फिराद दावी खारेज हुने गरी फैसला भएको देखिँदा सोही मिलापत्र प्रतिवादीहरुले जालसाजी गरे भन्ने फिराद दावी पुग्न सक्दैन भन्ने समेत बेहोरामा रौतहट जिल्ला अदालतबाट फैसला भएको रहेछ। शुरु रौतहट जिल्ला अदालतबाट भएको सो फैसला उपर वादी लछु दासको तर्फबाट पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा पुनरावेदन परेकोमा पुनरावेदन अदालत हेटौँडाले शुरु फैसला सदर हुने ठहर गरी फैसला गरेको देखिन्छ। पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको उक्त फैसला उपर वादी लछुदास वैरागीको तर्फबाट यस अदालतमा मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी पाऊँ भन्ने निवेदन परी मुद्दा दोहोर्न्याउने निस्सा प्रदान भई पुनरावेदनको लगतमा दर्ता भई पेश हुन आएको पाइयो।

१५. अब, पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको फैसला मिलेको छ वा छैन, पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो वा होइन भन्ने विषयमा निर्णय दिनु पर्ने देखियो।

१६. निर्णय तर्फ विचार गर्दा, लछु दास वैरागी वादी र प्रतिवादी छठिया देवीसमेत भै चलेको यसै लगाउको ०७०-८१-००८४ को मिलापत्र बदर, दर्ता बदर, हक कायम दर्ता मुद्दामा आज यसै इजलासबाट पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट मिति २०६८।१०।२३ मा भएको फैसला मिलेको

नदेखिँदा बदर हुने र अब जो जे बुझनुपर्ने हो बुझी प्रमाणको मूल्यांकन गरी कानूनबमोजिम फैसला गर्नु भनी उच्च अदालत जनकपूर, अस्थायी इजलास वीरगंजमा मिसिल पठाईदिने ठहरी फैसला भएको हुँदा सोही तथ्य र समान कानुनी प्रश्न प्रस्तुत मुद्दामा समेत रहेकोले अन्तरप्रभावित समेत भै उक्त लगाउको मुद्दाको फैसलामा लिइएको आधार कारणहरुबाट प्रस्तुत मुद्दामा समेत पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०६८।१०।२३ को फैसला कानून संगत नदेखिँदा बदर हुने ठहर्छ। अब जो जे बुझनु पर्ने हो बुझी प्रमाणको मूल्यांकन गरी कानूनबमोजिम फैसला गर्नु भनी उपस्थित पक्षलाई तारेख तोकी मिसिल उच्च अदालत जनकपूर, अस्थायी इजलास वीरगंजमा पठाई दिनु। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाईदिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: कृति थापा

कम्प्युटर टाईप गर्ने: देबिना खतिवडा

इति सम्बत् २०७५ साल फाल्गुन महिना २१ गते रोज ३ शुभम् ----- ।